

‘Voortgang in oecumene is een werk van de heilige Geest’

Reflectie/ Co-referaat Nieuwkuijk 18-03-2017

0.

Dit jaar mogen wij als christenen voor het eerst in gezamenlijkheid de Reformatie gedenken, de Reformatie die 500 jaar geleden begonnen is.

Voor deze gezamenlijke herdenking is door de Lutherse wereldfederatie en de Pauselijke raad voor de eenheid van de christenen een bijzonder document gepubliceerd: *From Conflict to Communion*, in Nederlandse vertaling: *Van Conflict naar Gemeenschap*¹. Dit bijzondere document is de vrucht van studie en uitwisseling tussen lutheranen en katholieken.

Fundamenteel is dat de samenstellers van het document - lutheranen en katholieken – benadrukken dat er méér is wat hen verbindt dan wat hen scheidt². De inhoudelijke verbondenheid wordt heel concreet genoemd: (1) het geloof in de Drie-ene God en de openbaring in Jezus Christus; (2) de gezamenlijke erkenning van de basiswaarheden van de rechtvaardigingsleer.

Het document *Van Conflict naar Gemeenschap* staat niet op zichzelf. Aan dit document op basis van de oecumenische dialoog tussen lutheranen en katholieken gaan meerdere ontwikkelingen en documenten vooraf. In 1980 werd in gezamenlijkheid verklaard dat Jezus Christus het levende centrum is van het christelijk geloof. In 1983 verscheen een gezamenlijk rapport waarin Maarten Luther een getuige van Christus werd genoemd³. In 1999 kwam de gezamenlijke verklaring over de rechtvaardigingsleer.

Deze voortgaande oecumenische dialoog is niet denkbaar zonder de bijzondere impuls van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Bijeen geroepen door paus Johannes XXIII en voortgezet door paus Paulus VI, beschouwde het Tweede Vaticaans Concilie het bevorderen van het herstel van de eenheid

¹ Nederlandse vertaling: *Van Conflict naar Gemeenschap. Gezamenlijke luthers-katholieke herdenking van de Reformatie in 2017* (Katholieke Vereniging voor Oecumene, Den Bosch 2016)

² *Van Conflict naar Gemeenschap*, artt. 1-2

³ J. Willebrands, *Martin Luther und die Reformation aus heutiger Sicht* (Vortrag 24. Januar 1984), in: J. Willebrands, *Mandatum Unitatis* (Paderborn 1989) 262-268

tussen alle christenen als één van de voornaamste doelstellingen van het Concilie⁴.

Toen paus Franciscus vorig jaar naar Lund kwam om met samen met katholieken, lutheranen en andere christenen stil te staan bij 500 jaar Reformatie, benadrukte paus Franciscus tevens het Tweede Vaticaans Concilie als onmisbare impuls voor de voortgang op de weg naar christelijke eenheid.

In de geest van het Tweede Vaticaans Concilie werd in 1967 officieel gestart met de oecumenische dialoog tussen katholieken en lutheranen. Paus Franciscus onderstreepte in Lund dat de oecumene daadwerkelijk voortgang maakt: in 2017 is het voor het eerst dat we als christenen in gezamenlijkheid de Reformatie gedenken en de oecumenische dialoog tussen lutheranen en katholieken is 50 jaar onderweg. Zo bezien, zijn de gezamenlijke herdenking van de Reformatie en de voortgaande dialoog tussen lutheranen en katholieken op hun beurt weer impulsen op de weg van de oecumene⁵.

Waar het gaat om de voortgang van de oecumene gaat het niet op de eerste plaats om het meten van optimisme maar veeleer gaat het om het in waarheid kunnen opbrengen van de nodige lange adem in kracht van de heilige Geest. Zo bezien, is de oecumene (het werken aan eenheid) een project van de heilige Geest. In zijn toespraak vandaag, heeft Hubertus Blaumeiser dit met nadruk gezegd.

Onze Heer Jezus die om eenheid bidt en ons roept om één te zijn, onze Heer Jezus (gekruisigd, gestorven en verrezen) schenkt ons bij het antwoorden op de opdracht om één te zijn en voortgang te maken op de weg naar eenheid, de kracht van de heilige Geest.

Ik ben ervan overtuigd dat wij de oecumenische imperatieven, verwoord in hoofdstuk 6 van het document *Van Conflict naar Gemeenschap* en aangestipt door Hubert Blaumeiser in zijn inleiding, pas echt kunnen beantwoorden en

⁴ Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over het oecumenisme *Unitatis Redintegratio* (1964) art. 1

⁵ Paus Franciscus/bisschop Munib Younan, *Joint Statement on the occasion of the Joint Catholic-Lutheran Commemoration of the Reformation, 31 October 2016*: "Fifty years of sustained and fruitful ecumenical dialogue between Catholics and Lutherans have helped us to overcome many differences, and have deepened our mutual understanding and trust. At the same time, we have drawn closer to one another through joint service to our neighbours – often in circumstances of suffering and persecution. Through dialogue and shared witness we are no longer strangers. Rather, we have learned that what unites us is greater than what divides us" (in: *L'Osservatore Romano*, weekly edition in English, November 4th 2016)

vruchtbaar maken wanneer wij de troost en de bijstand van de heilige Geest vragen én ontvangen: ‘kom heilige Geest, vervul de harten van uw gelovigen en ontsteek in hen het vuur van uw liefde’.

Christelijke eenheid is derhalve niet bereikbaar los van Pinksteren. En omdat de voortgang in de oecumene op de eerste plaats het werk is van de heilige Geest, zijn we als christenen op de weg naar eenheid nooit zonder hoop. In dit kader denk ik dat de hoop werkelijk fundamenteler is dan optimisme, als het gaat om verder te komen op de weg naar de eenheid van de christenen.

1.

In de Efeziërsbrief staat de aansporing: “Beijver u de eenheid des Geestes te behouden door de band van de vrede: één lichaam en één geest, zoals gij geroepen zijt tot één en dezelfde hoop waarvoor Gods roeping borg staat. Één Heer, één geloof, één Heer”(Ef. 4, 3-5).

Aan de ene kant is de eenheid van de Kerk een gave van God, anderzijds houdt de eenheid een opdracht in voor ons als christengelovigen: we zijn geroepen om in geloof de eenheid te bewaren en te verdiepen⁶. Wanneer het gaat om christelijke eenheid, dan gaat het niet alleen om een uitwendige eenheid, van organisatorische aard. Jezus’ gebed om eenheid (“dat zij allen één mogen zijn” Joh. 17, 21) kunnen we niet losmaken van Jezus’ gebod van de onderlinge liefde (“dat gij elkaar liefhebt” Joh. 15, 12).

Binnen- en buitenkant horen bij elkaar. Dit betekent dat christelijke eenheid niet alleen vraagt om één gemeenschap in geestelijke zin maar ook om een zichtbare kerkgemeenschap (cf LG 8).

In dit kader moeten we inderdaad beseffen dat bij eenheid in verscheidenheid het niet gaat om louter ‘vriendelijk zijn en ieder zijn eigen weg laten gaan’. Waarachtige oecumene die lange adem vraagt, vraagt tevens om een institutioneel commitment⁷. Het is niet vruchtbaar om het mystieke lichaam

⁶ J. van den Hende, *Eenheid van de Kerk, opgave en roeping*, in: *Communio* (2014/5) 323-331

⁷ *Van Conflict naar Gemeenschap*, art. 218; K. Koch, *Eenheid van de Kerk in oecumenisch perspectief*, in: *Communio* (2014/5) 373-387

van Christus (1 Kor. 12) los te zien van de ene Kerk als zichtbare concrete gemeenschap⁸. Dit naar aanleiding van de eerstgenoemde impuls.

Verder denkend, helpt het de voortgang van de oecumene niet wanneer we een tegenstelling aanbrengen tussen 'het werk van de Geest' en 'mensenwerk'. Natuurlijk is ons menselijk streven onvolmaakt en we hebben als christenen schuld aan verdeeldheid en verwijdering. Maar hoe gebrekkig wij ook zijn, het is de Heer die ons roept tot eenheid, het is de heilige Geest die de hoop op de weg naar eenheid in ons bewaart. In de voortgang van de oecumene zijn mensenwerk en het werk van de Geest ten volle op elkaar betrokken.

2

Wanneer het gaat om de tweede impuls (wegtrekken uit onszelf) die Hubertus Blaumeiser noemde, dan moeten we evenmin een tegenstelling maken tussen het eigen leven en dat van de ander. In de oecumenische dialoog met andere gelovigen laten we ons eigen leven, onze eigen overtuiging niet achter.

In een waarachtige oecumenische dialoog komt pas echt ruimte voor uitwisseling en onderscheiding wanneer we onze eigen geloofsovertuiging niet achterlaten, maar juist onze identiteit meenemen en inbrengen in de dialoog. Hierbij verwijs ik graag naar het Oecumenisch directorium van de Katholieke Kerk⁹.

In een model van de 'uittocht uit ons leven' kan geen sprake zijn van een tegenstelling tussen het eigen leven en dat van de ander. We zijn m.i. met achterlating van ons leven en onze geloofsovertuiging niet echt naar de ander op weg, maar juist met medeneming daarvan. In de oecumenische dialoog vragen we dit ook van andere christenen die onze gesprekspartners zijn. Ook aan hen vragen we niet om hun geloofsovertuiging achter te laten¹⁰, maar juist om die ten volle in te brengen in het oecumenisch geloofsgesprek, in het

⁸ *Van Conflict naar Gemeenschap*, art. 215; Johannes Paulus II, Encycliek *Ut unum sint* (1995) art. 9: "In Christus geloven betekent de eenheid willen; de eenheid willen betekent de kerk willen; de kerk willen betekent de genadegemeenschap willen die beantwoordt aan het plan van alle eeuwigheid van de Vader. Dat is de betekenis van Christus' gebed 'opdat zij één mogen zijn'"

⁹ Pauselijke Raad voor de eenheid van de christenen, *Oecumenisch Directorium* (1993) art. 24. Zie ook: Johannes Paulus II, Encycliek *Ut unum sint* (1995) artt. 28-40; Paulus VI Encycliek *Ecclesiam Suam* (1964)

¹⁰ *Van Conflict naar Gemeenschap*, art 32

gelovig vertrouwen dat de heilig Geest spreekt in zowel hun spreken als in dat van ons¹¹. Tot zover naar aanleiding van de tweede impuls.

3.

De derde impuls die Hubertus Blaumeiser noemt is verbonden met de overtuiging dat scheiding en verwijdering tussen christenen wonden heeft geslagen.

Het Tweede Vaticaans Concilie geeft aan dat de verdeeldheid onder christenen inderdaad in strijd is met de bedoeling van Christus¹². Bovendien brengt deze verdeeldheid ergernis en wordt de verkondiging van het evangelie erdoor geschaad.

In 2000 nam paus Johannes Paulus II het initiatief om in Rome een plechtig *mea culpa* uit te spreken, de zonden te belijden die het lichaam van Christus hebben geschaad, in het vertrouwen dat de erkenning van deze zonden tegen de eenheid de weg effent naar verzoening en gemeenschap met Christus¹³.

Alleen door de erkenning van onze zonde en door ons klein te maken ten overstaan van Christus die zijn leven heeft gegeven aan het kruis, komt er ruimte om te luisteren naar wat de Heer ons te zeggen heeft in kracht van de heilige Geest. In het licht van Gods vergeving kunnen we uiteindelijk ten volle getuigenis afleggen van de hoop die in ons leeft (cf 1 Petr. 3, 15). Gelukkig is Christus niet iemand die ons de oren wast maar de voeten, zegt dr. Blaumeiser.

Christus is de Heer in ons midden en Hij is de enige die ons tot echte eenheid kan leiden, terwijl de heilige Geest het beginsel van onze eenheid is want Hij woont in ons.

Op de weg naar christelijke eenheid helpt de heilige Geest ons steeds opnieuw om tot een echte oecumenische dialoog te komen. Wat zijn de elementen van een echte oecumenische dialoog?

(1) kennis en ondervinding van de eigen geloofsovertuiging en identiteit;

(2) oprechte interesse in de ander met wie je de dialoog aangaat;

¹¹ Franciscus, Apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium* (2013) artt 244-246

¹² Zie voetnoot 4

¹³ *Van Conflict naar Gemeenschap*, artt 234-237. Zie ook: SRKK, *Kerkelijke documentatie* (2000) 287

(3) overtuiging dat in deelnemers aan de dialoog de heilige Geest werkzaam is

Het is God zelf die met zijn Geest steeds opnieuw de hoop in ons aanwakkert opdat wij niet kiezen voor een snel compromis (onze eigen planning) maar dat wij de lange adem weten op te brengen om werkelijk onze verdeeldheid te boven komen, in het geloof dat Christus voor en met ons bidt om eenheid.

Hubertus Blaumeiser gebruikt het beeld van een nieuw kleed, het nieuwe kleed van de christenheid in plaats van een lappendeken.

Graag bid ik mee om de christelijke eenheid¹⁴ te bereiken die alleen Christus ons kan geven; waarbij het werk van de Geest en ons mensenwerk intens op elkaar betrokken zijn om zo te komen tot één Kerk waarin sprake is van zowel geestelijke als zichtbare eenheid, tot eer van God en tot heil van alle mensen.

+ J. van den Hende

¹⁴ Johannes Paulus II, Encycliek *Ut unum sint* (1995) art 21: 'gebed als de ziel van de oecumenische beweging'